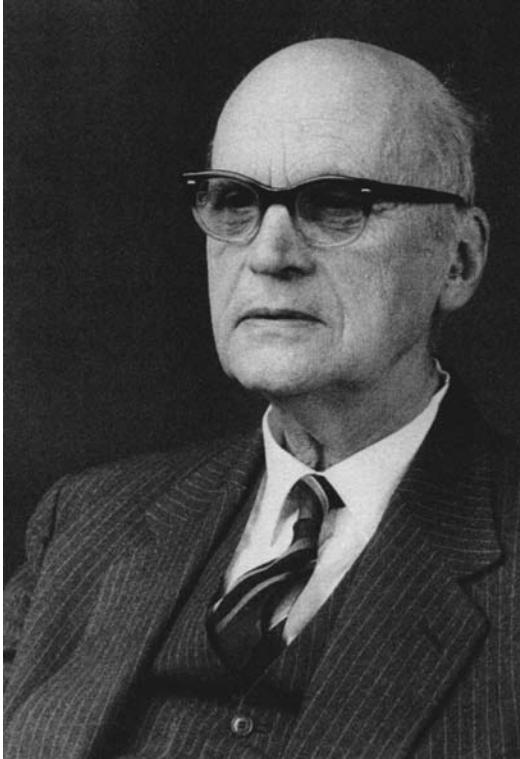

Bruno Hugo Stricker

23 augustus 1910 – 18 september 2005

Bruno Hugo Stricker, lid van deze Akademie sinds 1963, was tot voor kort de doyen van de egyptologen in Nederland. Hij werd op 23 augustus 1910 geboren te Rotterdam, waar hij school ging op het Stedelijk Gymnasium Erasmianum. De dichter Leopold, destijds leraar klassiek letteren, die in zijn gedichten menigmaal het oude Egypte oproept, maakte indruk op hem en heeft hem mogelijk gestimuleerd in de interesse voor de oude beschavingen van het Middellandse Zeegebied. In de jaren dertig studeerde hij af in de Egyptologie en Semitische talen, waarbij op latere leeftijd nog een doctoraal examen volgde in de Indo-Iraanse taal- en letterkunde. Op 18 september 2005 is hij overleden, 95 jaar oud geworden. De laatste jaren waren eenzaam en niet gemakkelijk, vanwege een afnemende gezondheid.

Stricker bedreef destijds de studie Egyptologie als een lerende gezelschap. Zo ging hij, zoals velen in die tijd, naar Berlijn, om onderwijs te volgen bij Adolf Erman, die wel de vader van de ‘Berlijnse school’ wordt genoemd, een gezaghebbende taalkundige en filologische richting in die tijd. Maar hij bezocht ook Parijs, en Cambridge, en verbleef enkele jaren in Egypte, voornamelijk in Alexandrië – dat toen een heel andere, mondiale, ambiance had dan tegenwoordig. Stricker was in belangrijke mate ook autodidact.

In zijn beroepsleven is hij altijd conservator van de afdeling Egyptische Oudheden geweest van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, en vele van zijn publicaties, museaal of niet, zijn verschenen in de *Oudheidkundige Mededelingen* van die instelling. Hij trad aan als volontair einde 1939, verkreeg pas in augustus 1944 een vaste aanstelling en werd toen belast met de zorg voor de Afdeling Egyptische Oudheden; in 1975 werd hij gepensioneerd. Tussen die twee data ligt een uiterlijk weinig bewogen leven, dat geheel gewijd is aan de wetenschap: in hoofdzaak de Egyptologie, maar ook daar buiten, een geleerdenleven dat rijkelijk productief was. De pensionering verminderte geenszins zijn bezoek aan de bibliotheken van het Museum en het Instituut van het Nabije Oosten, en de stroom publicaties van zijn hand – gemiddeld zo’n twee tot drie per jaar – nam niet af.

Stricker had reeds enkele artikelen gepubliceerd in vaktijdschriften toen hij op 5 oktober 1945 aan de Leidse universiteit een proefschrift verdedigde, getiteld *De Indeling der Egyptische taalgeschiedenis*. In een 40-tal bladzijden vindt men daar een heldere uiteenzetting over het hele verloop van de over een periode van meer dan 3000 jaar gedocumenteerde Egyptische taalstadia, waarin hij met volledige beheersing van de bronnen een evolutionistische ontwikkeling van de taal voorstond en daarbij systematisch bij elk stadium

een scheiding aanbracht tussen de klassieke taal en de volkstaal. Dat was een innovatie. Tot op heden is die bijdrage geciteerd te vinden in huidige grammatica's van het klassiek Egyptisch.

Een universitaire functie heeft hij niet bekleed, en vanaf een zeker punt in zijn lange leven heeft hij dat ook niet, of niet meer, geambieerd. Het Bestuur van de Universiteit van Amsterdam had hem in de zestiger jaren willen benoemen tot hoogleraar Egyptologie, maar Stricker sloeg het aanbod af. In zijn antwoord deelde hij mede dat hij voor alles zijn levenswerk wilde afmaken, en daaronder verstond hij waarschijnlijk zijn publicatie *De geboorte van Horus*, in vijf delen verschenen van 1963 tot 1989. Dat werk is het getuigenis van de immense kennis van deze geleerde, een wetenschap die zijn oorsprong vond in de genoemde drie doctorale studies. Bijgevolg citeerde Stricker even vaardig uit het Egyptische Dodenboek als uit rabbijnse commentaren op het Oude Testament, als uit Arabische schrijvers, of uit de Indiase mythologie; maar vooral Griekse en Latijnse bronnen werden door hem benut. Het brede concept dat hem voor ogen stond, was dat van een immens uitgebreide antieke cultuurkring, waarin rituele, kosmologische en fysiologische opvattingen van diverse vroege volkeren, Egyptenaren, Grieken, Joden, Arabieren en Iraniërs met elkaar vergelijkbaar werden gemaakt. Het is spijtig dat hij er zelden toe kwam om zijn publicaties anders dan in het Nederlands te schrijven, al zijn enkele van zijn vroege artikelen gepubliceerd in het Frans – een taal die zijn voorkeur had – en in het Engels. Het zwaartepunt van zijn omvangrijke wetenschappelijke productie ligt evident op het vlak van de Egyptologie, met name op het terrein van de godsdienst. Voor het merendeel betreffen ze de Late Periode, en het Rijksmuseum van Oudheden heeft aan hem enkele prachtige en diepgravende publicaties te danken van voorwerpen uit die tijd. Anderzijds bewoog Stricker zich tegelijkertijd op gebieden die met het museale bedrijf niets van doen hadden, en evenmin met de Egyptologie. Zo verscheen in 1960 van zijn hand de editie van een Berbers leerdicht, onder de titel de *L'océan des pleurs. Poème berbère de Muhammad al-Awzali*. Het ter plaatse collationeren van de originele handschriften schiep ook een levenslange band met de vooraanstaande berberoloog Lionel Galand, buitenlands lid van deze Akademie.

Stricker's museale publicaties zijn vooral boeiend doordat hij, wanneer het een voorwerp betrof, daar een uitgebreide cultuurhistorische documentatie omheen wist te vlechten. Maar ook magische papyri en steles en funeraire papyri in het bezit van het museum hadden zijn aandacht – aan hem danken we bijvoorbeeld de eerste publicatie van de Leidse papyrus T 32, de voornaamste tekstdrager van het Boek van het *Doorwandelen van de Eeuwigheid*,

een lange funeraire compositie van de Late Tijd – tevens vertaald in prachtig gedragen Nederlands. Archaïsch taalgebruik was Stricker niet vreemd. Het paste ook bij zijn verzorgde tongval, het paste eveneens bij zijn wat formele kleding, bij zijn rijzige en statige gestalte. Schrijver dezes veroorlooft zich de volgende persoonlijke noot: hij kon zich vanaf zeker moment niet aan de indruk onttrekken dat de karakteristieke kop van Stricker iets weg had van de portretbusten van hierogrammaten uit de Laategyptische periode, de periode die Stricker na aan het hart lag, en waarop het merendeel van zijn publicaties betrekking heeft. Simpelweg de associatie van een jong student.

Tot Stricker's speciale aandachtsgebied behoorde ook de interpretatie van de Egyptische godsdienst zoals die is aan te treffen in allerlei mededelingen bij klassieke schrijvers. Eigenlijk citeerde hij meer daar uit dan uit de Egyptische bronnen. Resultaat daarvan was, onder meer, een verhandeling over *De brief van Aristeas*. De hellenistische codificatie der praehelleense godsdiensten (1956). Zijn interesse in het Corpus Hermeticum, dat in 1993 resulteerde in een publicatie, bleek reeds uit een van de stellingen bij zijn proefschrift.

Stricker was tevens een grootmeester op het terrein van de Demotistiek, een gebied van de laategyptische taal- en letterkunde dat vanwege het schrift wel tot de moeilijkste behoort van de Egyptische oudheid. Met tussenpozen verscheen vanaf 1950 een magistrale analyse van het schriftsysteem van de zgn. magische papyrus van Londen en Leiden, een handschrift met hieratisch, Demotisch en Grieks schrift uit de Romeinse tijd. Van zijn hand stammen ook enkele prachtige vertalingen van de Demotische Petoebastis-verhalen, maar evengoed van de indertijd net gepubliceerde wijsheidstekst van Anchsjesjonqy, en van het Sioet-archief – een juridisch dossier. Wie ze nauwkeurig leest, beseft pas hoeveel secuur filologisch onderzoek er schuil gaat achter die weergave in een ietwat gedragen, maar altijd sierlijk Nederlands, van slechts weinige voetnoten voorzien. Dat is anders gesteld met de godsdiensthistorische monografie *De geboorte van Horus*, het genoemde vijfdelige werk dat gedocumenteerd is met 8496 doorlopende voetnoten. Een soortgelijke onderbouwing kenmerkt de reeks artikelen, gewijd aan de Praehelleense ascese – verschenen in negen afleveringen van 1967 tot 1987 in de *Oudheidkundige Mededelingen*, en eindigend met voetnoot 4745. Maar ook kortere monografiën verschenen van zijn hand, zoals *De grote zeeslang* (1953) en *De overstroming van de Nijl* (1956). Het is slechts een greep uit vele, Stricker's oeuvre is uitgebreid. Zijn latere interesse ging ook uit naar oud- en nieuw-testamentische onderwerpen.

Het feit dat Stricker zelden anders dan in het Nederlands publiceerde heeft hem zeker niet de faam onthouden die hem op grond van zijn kwaliteiten toe-

kwam. Van zijn dissertatie zijn zelfs privé-vertalingen gemaakt om de tekst toegankelijk te maken voor specialisten in Frankrijk en de Verenigde Staten. Zijn lidmaatschap van de KNAW is mede getuige van de erkenning van zijn belang als man van wetenschap. Het deed hem veel genoegen dat hem in 1995, toen hij 85 jaar was geworden, een feestbundel werd aangeboden, getiteld *Hermes Aegyptiacus. Egyptological studies for BH Stricker* (Oxford, 1995), waarin internationale bijdragen een hommage vormden met artikelen die zonder uitzondering over godsdienst handelden, Stricker's hoofdzakelijke interesse.

Het betrof eigenlijk niet steeds de Egyptische godsdienst. Stricker's beeld van de antieke culturen was zeer breed. Het was in zijn visie een soort wereldgodsdienst, waarin hij zowel het mediterrane gebied betrok als het vroege India – een concept dat het velen niet gemakkelijk maakt hem daarin te volgen. Stricker heeft van zijn onderliggende concept, de breedte van en interrelaties binnen die cultuurkring, geen expliciete uitleg gegeven; zijn methode was veeleer de door hem geïnterpreteerde bronnen voor zichzelf te laten spreken door ze vergelijkenderwijs in de vorm van citaten onderdeel te laten zijn van een doorlopend betoog. Zodoende is zijn werk een *mer à boire* van thematisch geordende gegevens – tussen 1933, toen zijn eerste artikel verscheen, en 2003, het laatste van zijn hand, omvat zijn werk een goede 115 publicaties, waarvan 24 kortere of langere monografieën, en een groot aantal daarvan verschenen bij de KNAW.

